

УКРАЇНА В ОБСЄ: ДВАДЦЯТЬ РОКІВ УЧАСТІ У РОЗВ'ЯЗАННІ АКТУАЛЬНИХ МІЖНАРОДНИХ ПРОБЛЕМ

У статті досліджується членство України в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) як один із пріоритетних векторів зовнішньої політики. Автором визначені основні напрями взаємовідносин України та ОБСЄ у сфері безпекової політики, а також проаналізовані пріоритети майбутнього головування України в ОБСЄ.

Ключові слова: *НБСЄ–ОБСЄ, безпекова політика, пріоритетність, євроінтеграційні процеси, Місія ОБСЄ, Координатор проєктів ОБСЄ, саміт, головування, Позиційний документ щодо порядку денного головування.*

Незалежна Україна послідовно і неухильно буде свою зовнішню політику на основі беззастережного дотримання принципів міжнародного права, Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) та інших міжнародно-правових актів.

У рамках багатовекторної дипломатії одним із пріоритетних напрямів зовнішньополітичної діяльності України є забезпечення ефективної участі держави в діяльності міжнародних організацій.

З огляду на це Україна проводить активну багатосторонню політику в рамках універсальних та регіональних міжнародних організацій. Якщо її діяльність в ООН спрямована насамперед на захист інтересів України у процесі прийняття найважливіших для всієї світової спільноти рішень, то діяльність у рамках Організації з безпеки і співробітництва в Європі залишатиметься важливим чинником доповнення та розширення регіональної та загальної стабільності й безпеки в Європі¹.

На сьогодні ОБСЄ виступає ключовим інститутом, що повною мірою віддзеркалює важливі еволюційні процеси, які відбуваються на європейському континенті. Це пояснюється тим, що ОБСЄ виступає:

- єдиною інституційною структурою, яка об'єднує всі держави євразійсько-атлантичного регіону (від Владивостока до Ванкувера);
- місцем для діалогу і співпраці одночасно з багатьох проблем (безпека, економіка, права людини) і тим самим пов'язує між собою всі країни-учасниці;
- інститутом, що створив і розвинув механізми для запобігання конфліктам різного типу і способи управління ними на всьому європейському просторі та на його кордонах.

Оскільки з 1 січня 2013 Україна вперше головуватиме в ОБСЄ, питання, пов'язані з історією та досвідом членства України в цій авторитетній міжнародній організації, чому власне і присвячена стаття, набуває особливої актуальності.

Історія створення та функціонування ОБСЄ досліджувалася в контексті міжнародних відносин другої половини ХХ століття відомими зарубіжними дослідниками періоду: Ж.Б. Дюрозелем², П. Кальвакорессі³, Е. Хобсбаумом⁴, Дж. Гренвіллом⁵ та ін. Разом із тим в українському контексті проблема розглядалася переважно політиками. Зокрема, Г. Удовенком⁶, А. Зленком⁷, В. Горбуліним⁸, Б. Тарасюком⁹, К. Грищенком. Публікації українських дослідників О. Павлюка¹⁰, В. Волошина¹¹, Б. Гуменюка¹², Циганкової Т.М., Гордєєвої Т.Ф.¹³, Г. Шелест¹⁴, Л. Чекаленко¹⁵ присвячені окремим аспектам діяльності ОБСЄ. Разом із тим питання еволюції відносин незалежної України з ОБСЄ не стала об'єктом окремого дослідження української історичної науки.

У результаті дезінтеграції Радянського Союзу згідно з принципом правонаступництва Україна з 30 січня 1992 р. стала повноправним членом Парламентської асамблеї Наради з безпеки та співробітництва в Європі. НБСЄ в ході інституалізаційних процесів 1994 р. трансформувалася у січні 1995 р. в Організацію з безпеки та співробітництва в Європі. Відтоді Україна бере участь у роботі колегіальних керівних органів Організації: самітах держав-учасниць, засіданнях Ради міністрів та Постійної ради ОБСЄ.

Згідно з Правилами процедури в представницькому органі ОБСЄ Парламентській асамблеї Україні надано вісім місць. Порядок формування Постійної делегації Верховної Ради України у ПА ОБСЄ визначається Положенням «Про Постійну делегацію Верховної Ради України у Парламентській асамблеї Організації з безпеки і співробітництва в Європі». Склад Постійної делегації формується на основі квот депутатських фракцій та затверджується Розпорядженням Голови Верховної Ради України¹⁶.

Україна також співпрацює з інститутами Організації, у першу чергу, з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин (ВКНМ), Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДПІЛ) та Представником ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації (ПЗМІ). Крім того, важливим напрямом спільної діяльності стало співробітництво з Місією ОБСЄ в Україні, а згодом — з Координатором проектів ОБСЄ. У центрі уваги Верховного Комісара перебуває питання надання допомоги Україні у справі облаштування кримських татар та представників інших, депортованих народів, що повертаються на свою історичну батьківщину, а також вивчення ситуації щодо становища російської меншини в Україні та відповідно української меншини в Росії¹⁷.

Бюро з демократичних інститутів і прав людини відповідно до свого мандату організовує роботу спостережних місій за президентськими та парламентськими виборами у країнах-учасницях ОБСЄ, у тому числі в Україні, а також реалізує різного роду проекти, спрямовані на розвиток та зміцнення її демократичних інститутів. Україна запрошувала спостерігачів від ОБСЄ на парламентські вибори 1998, 2002, 2006, 2007, 2012 рр. та президентські вибори 1999, 2004 та 2009 рр. Зокрема в ході президентської виборчої кампанії 2004 р. Бюро розгорнуло в Україні найбільшу в її практиці Міжнародну місію зі спостереження загальною чисельністю понад 1300 спостерігачів. Починаючи з 2005 р., співпраця України з цією інституцією ОБСЄ помітно активізувалася. Українська делегація на щорічній нараді з огляду виконання зобов'язань у сфері «людського виміру» останні роки представлена чисельною групою експертів відповідних міністерств та відомств. Останнім часом значно активізувалася взаємодія України з Бюро з демократичних інститутів у здійсненні спільних проектів, пов'язаних із аналізом практики застосування законодавства у випадках розслідування справ щодо злочинів, мотивованих ненавистю, а також підготовкою правоохоронних органів у сфері боротьби із злочинністю. У рамках окремих проектів здійснюється активне співробітництво із Спеціальним представником ОБСЄ з питань боротьби з торгівлею людьми в контексті обговорення шляхів залучення ОБСЄ до реалізації державної програми боротьби з торгівлею людьми.

Зокрема, в рамках подібних проектів надавалась різного роду допомога у справі організації роботи Офісу Омбудсмена, реформування адміністративної структури Конституційного суду України, удосконалення виборчого законодавства, створення Національної ради із запобігання торгівлі жінками тощо. Бюро спільно з інститутом Координатора проектів ОБСЄ в Україні брало участь у реалізації проекту «Всесторонній огляд законодавства України у галузі прав людини». Спільно з українською стороною пріоритетними на 2009 р. ОБСЄ були визначені проекти створення єдиного виборчого кодексу і реєстру виборців України. Важливими за своїм значенням та очікуваними результатами залишаються проекти в галузі верховенства права та забезпечення прав людини, розвитку демократичних інститутів та формування громадянського суспільства¹⁸.

За ініціативою Уряду України у серпні 1994 р. була заснована Місія ОБСЄ в Україні. Свою діяльність Місія ОБСЄ в Україні розпочала 24 листопада 1994 року. Основну увагу Місії було зосереджено на питаннях підтримки суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, запобігання конфліктів та врегулювання кризових явищ в Автономній Республіці Крим відповідно до основоположних принципів ОБСЄ. Активно працюючи в цьому напрямі, Місія зробила

позитивний внесок у справу стабілізації ситуації в Автономній Республіці Крим. Перша місія ОБСЄ в Україні розміщувалася в Києві та мала представницький офіс у Сімферополі.

30 квітня 1999 р. Місія ОБСЄ в Україні завершила свою роботу у зв'язку з виконанням свого мандату, що стало першим в історії Організації випадком, коли Місія ОБСЄ припинила своє існування саме завдяки успішному виконанню покладених на неї завдань¹⁹.

За результатами дво- та багатосторонніх переговорів щодо нових форм співробітництва нашої держави з інститутами Організації було схвалено рішення щодо заснування посади Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Координатор проектів ОБСЄ в Україні розпочав свою роботу відповідно до рішення Постійної Ради ОБСЄ № 295 від 1 червня 1999 року та Меморандуму про взаєморозуміння між ОБСЄ та Урядом України щодо створення нової форми співробітництва, підписаного 13 липня 1999 року і ратифікованого Верховною Радою України 10 лютого 2000 року.

Завдання Координатора та його офісу полягає у підготовці та реалізації в Україні різного роду проектів відповідно до компетенції ОБСЄ та забезпечення їх фінансування за рахунок виділення цільових коштів міжнародними організаціями (державними та недержавними) чи іншими державами-учасниками ОБСЄ.

Ця форма співробітництва базується на плануванні, виконанні та моніторингу проектів, які розробляються і здійснюються українськими державними установами і неурядовими структурами спільно з ОБСЄ та її інститутами. Відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння діяльність Координатора проектів ОБСЄ в Україні базується на плануванні, виконанні та моніторингу проектів між зацікавленими органами влади України й ОБСЄ та її інститутами. Проекти можуть охоплювати усі аспекти діяльності ОБСЄ і залучати українські державні та недержавні установи. Згідно з Меморандумом відповідальність за ухвалення всіх проектів від імені уряду України несе Міністерство закордонних справ²⁰.

Сфера діяльності Координатора проектів ОБСЄ в Україні охоплює три основні напрямки роботи ОБСЄ: демократизація та належне урядування; верховенство права та дотримання прав людини; міжпрограмний компонент, що охоплює сферу економіки і охорони довкілля та військово-політичну сферу²¹.

Координатор проектів підтримує зусилля України, спрямовані на виконання принципів та зобов'язань у рамках ОБСЄ. Ця підтримка здійснюється шляхом виконання спільно розроблених проектів та зміцнення співпраці та взаєморозуміння з державними органами України з огляду на поглиблення соціально-політичної інтеграції країни в регіоні ОБСЄ.

Діяльність Координатора також полягає у адмініструванні проектів, які розробляються відповідно до пріоритетів, визначених українською стороною, і здійснюються спільно із зацікавленими державними установами і громадянським суспільством. На найближчу перспективу Координатором планується реалізація проектів в Україні за такими напрямками:

1. Демократизація та належне управління: захист основних свобод і прав людини; розвиток громадянського суспільства; захист свободи ЗМІ, підтримка та покращення етичних стандартів у сфері української журналістики; допомога у зміцненні виборчих процесів в Україні; саморегулювання відносин між регуляторними органами та електронними ЗМІ; забезпечення свободи зібрання і асоціації; захист права на свободу пересування.

2. Верховенство права та права людини: подальше зміцнення верховенства права в Україні; зміцнення потенціалу державних органів і громадських організацій у сфері боротьби з торгівлею людьми; допомога жертвам, постраждалим від торгівлі людьми; протидія насильству в сім'ї; захист прав людини в місцях обмеження (позбавлення) волі; запобігання та боротьба з корупцією в Україні; підтримка розвитку адміністративної юстиції; удосконалення якості юридичної освіти в Україні; підвищення рівня правової обізнаності щодо прав людини та механізмів її захисту;

3. Економіка, довкілля та військово-політична сфера: підвищення ефективності роботи Державної прикордонної служби України; утилізація боєприпасів (надання допомоги уряду України в реабілітації територій, забруднених вибухонебезпечними залишками минулих війн біля міст Керч, Севастополь і Біла Церква; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення з метою запобігання загибелі від впливу вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України з часів минулих війн та охорона навколишнього середовища (утилізація рідкого ракетного палива типу «меланж»); допомога у соціальній адаптації колишніх військовослужбовців; підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування України та впровадження енергозберігаючих ініціатив на регіональному рівні; підтримка екологічної освіти в Україні тощо²².

Отже, система співробітництва Координатора проектів ОБСЄ в Україні сприяє реформуванню законодавства України, забезпеченню функціонування національних інституцій та процесів урядування відповідно до вимог сучасної демократії, яка базується на принципах верховенства права та захисті прав людини.

Належна увага у співробітництві України з ОБСЄ приділяється сприянню у просуванні кандидатур від України для роботи в польових підрозділах ОБСЄ. Представники України брали участь у місіях ОБСЄ в

Грузії, Боснії та Герцеговині, Хорватії, Косово, груп і помічників Особистого представника Чинного Голови ОБСЄ в Нагірному Карабасі, Місії ОБСЄ в Таджикистані та центрі ОБСЄ в Бішкеку тощо.

5–9 липня 2007 року в Києві відбулася шістнадцята щорічна сесія ПА ОБСЄ, у якій взяли участь близько 700 європейських парламентаріїв з 51 країни. На Сесії, зокрема, розглядалися питання зміцнення взаємодії ОБСЄ з правозахисниками та національними правозахисними установами та було схвалено підсумкову Київську декларацію, яка складалася з трьох розділів. У першому розділі розглядалися найбільш дискусійні питання, зокрема політична ситуація в Білорусії та питання енергетичної безпеки. Другий розділ присвячений економічним питанням, науці й технологіям, а також навколишньому середовищу. Третя частина Декларації стосується демократії, прав людини і гуманітарних питань. У ній ПА ОБСЄ закликає державні інститути всіх країн-учасниць прийняти зобов'язання щодо запобігання «ерозії свободи» і недопущення атмосфери безкарності, яка в деяких випадках призводить до насильства над журналістами. Президент Парламентської асамблеї ОБСЄ Йоран Ленмаркер на заключній прес-конференції заявив, що прийшов час, коли Україна має сама ухвалювати рішення зі своїх внутрішніх питань, а також зазначив: «Упродовж тривалого часу Україна відчувала вплив ззовні. Я думаю, що саме зараз прийшли ті часи, коли Україна повинна ухвалювати власні рішення щодо внутрішніх проблем»²³.

Одноставно ухвалене Радою Міністрів ОБСЄ у листопаді 2010 р. рішення про головування України в ОБСЄ в 2013 році стало визнанням ролі нашої держави у зміцненні регіональної безпеки і стабільності, а також здатності української дипломатії очолити переговорний процес з питань удосконалення безпеки в регіоні її відповідальності від Ванкувера до Владивостока.

У контексті підготовки до головування, українською стороною було розпочато здійснення організаційно-технічних заходів, спрямованих на забезпечення необхідних ресурсів, професійну підготовку кадрів, налагодження механізму взаємодії з іншими дотичними до головування центральними органами виконавчої влади тощо.

З входженням з 1 січня 2012 року до Трійки ОБСЄ розпочалася активна фаза підготовки України до головування в Організації у 2013 році та в першу чергу формування пріоритетів цього відповідального процесу.

Протягом першого кварталу 2012 року особлива увага зосереджувалася на завершенні здійснення організаційних заходів у зв'язку з підготовкою до Головування в ОБСЄ, зокрема, зважаючи на додаткові функції, які було покладено на Україну із входженням до Трійки ОБСЄ. Зокрема, на Україну покладено функції головування протягом 2012 року в Контактній

групі з питань співробітництва із середземноморськими партнерами ОБСЄ, а з 1 жовтня 2012 року до 30 вересня 2013 року — Консультативного комітету з питань менеджменту та фінансів Постійної Ради ОБСЄ (ККМФ)²⁴.

20 червня 2012 р. на спеціальному засіданні Постійної Ради Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у Відні Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко представив главам делегацій 56-ти держав-учасниць цієї Організації бачення українською стороною основних пріоритетів ОБСЄ під час головування України у 2013 році.

Міністр зазначив, що Українське головування діятиме від імені та в інтересах усіх держав-учасниць і Організації в цілому, закликавши усіх держав-учасниць до конструктивного діалогу з вирішення актуальних проблем європейської безпеки. Він наголосив, що Україна докладатиме всіх зусиль для зміцнення ролі ОБСЄ в реалізації ідеї «безпекової спільноти ОБСЄ», вільної від розподільчих ліній, конфліктів, сфер впливу та зон з різними рівнями відповідальності.

Окреслюючи підходи України до ключових питань порядку денного ОБСЄ, К. Грищенко особливо відзначив прагнення майбутнього Українського головування надати нового імпульсу вирішенню тривалих конфліктів на просторі ОБСЄ, в тому числі Придністровського, а також сприяти зміцненню ефективності Організації у ранньому попередженні конфліктів та реагуванні на нові виклики і загрози безпеці.

У військово-політичній сфері Українське головування підтримуватиме зусилля, спрямовані на відновлення дієвого режиму контролю над звичайним озброєнням у Європі, нерозповсюдження зброї масового знищення та зміцнення заходів довіри у військовій галузі.

В економіко-довкільному вимірі Україна надаватиме сприяння обговоренню проблем впливу на навколишнє середовище діяльності в енергетичній сфері.

Міністр особливо наголосив на увазі майбутнього Українського головування до широкого кола питань гуманітарного виміру ОБСЄ, зокрема до проблематики свободи слова, просування толерантності й недискримінації, гендерної рівності, боротьби з торгівлею людьми. При цьому важливе значення надаватиметься конструктивному залученню неурядових організацій до досягнення цілей ОБСЄ²⁵.

Висловлені Міністром закордонних справ України підходи щодо подальшого розвитку ОБСЄ, її ролі та місця у процесах зміцнення європейської безпеки отримали високу оцінку з боку держав-учасниць. Зокрема, у відповідь на виступ Міністра Постійний представник США при ОБСЄ І. Келлі окремо привітав рішучу налаштованість України приділити особливу увагу під час свого головування в Організації ОБСЄ

людському виміру. Активну підтримку пріоритетам майбутнього українського головування висловлювали партнери України з Російської Федерації, Європейського Союзу, інших держав-учасниць ОБСЄ²⁶.

Наступним етапом підготовчого періоду щодо головування України в ОБСЄ стала пленарна сесія 19-го засідання Ради міністрів Організації з безпеки і співробітництва в Європі в Дубліні в Ірландії 6 грудня 2012 р. Міністр закордонних справ Костянтин Грищенко у своєму виступі на пленарній сесії 19-го засідання Ради міністрів Організації з безпеки і співробітництва в Європі в Дубліні (Ірландія) окреслив пріоритети головування України в ОБСЄ у 2013 році.

На сесії міністр закордонних справ К. Грищенко особливо відзначив найбільш важливі проблеми, на яких має зосередити свою увагу головуюча сторона. Серед них були названі: проблеми урегулювання тривалих конфліктів, зміцнення заходів довіри і безпеки на просторі ОБСЄ, використання потенціалу організації в забезпеченні енергетичної безпеки, сприяння економічному розвитку, у тому числі розбудові нових торговельних і транспортних коридорів.

Міністр повідомив, що Україна має намір ініціювати новий діалог у рамках ОБСЄ щодо нових засад майбутнього режиму контролю над звичайними збройними силами в Європі, який мав би враховувати безпекові інтереси всіх країн-учасниць ОБСЄ, незалежно від їхньої приналежності до будь-яких політико-військових угруповань. Грищенко також наголосив на тому, що Україна приділятиме значну увагу консолідації зусиль ОБСЄ у боротьбі з сучасними викликами і загрозами безпеці, такими, як тероризм, торгівля людьми і наркотичними засобами, кіберзлочинність, організована транскордонна злочинність²⁷.

Серед пріоритетів головування України в ОБСЄ значне місце, як зауважив К. Грищенко, посідатимуть і питання людського виміру, зокрема захисту фундаментальних прав і свобод людини на просторі ОБСЄ. Міністр також підтримав необхідність більш широкого залучення громадянського суспільства для досягнення цілей організації.

Водночас Сполучені Штати Америки нагадали напередодні головування Києва в ОБСЄ про проблеми з демократією в Україні. Державний секретар США Гіллари Клінтон на засіданні Ради міністрів ОБСЄ в Дубліні заявила, що вибори в Україні в жовтні стали кроком назад на відступ від демократії і що США далі глибоко занепокоєні вибірковим переслідуванням лідерів опозиції в Україні²⁸.

З власними сподіваннями на головування в ОБСЄ України виступила Росія. Її президент Володимир Путін на саміті СНД в Ашгабаті в Туркменістані заявив, що розраховує на те, що Україна на чолі ОБСЄ займе російську позицію: «ОБСЄ давно час припинити обслуговувати

інтереси окремих країн, зосередити увагу на об'єднаному порядку денному». Росія, а також нинішня влада України невдоволені ОБСЄ, зокрема, за критику цією організацією виборів і загального стану з демократією в цих та інших пострадянських країнах²⁹.

Важливою складовою підготовки до головування України в ОБСЄ стало започаткування Національним інститутом стратегічних досліджень, Одеською філією, Інститутом Євро-Атлантичного співробітництва та Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні проекту «Формування порядку денного головування України в ОБСЄ у 2013 році». Головною метою проекту стало вироблення рекомендацій експертного середовища щодо порядку денного головування України в ОБСЄ. Розуміючи важливість цієї події для зовнішньої політики України та рівень відповідальності, який головування накладає на країну, організатори проекту зібрали кращих експертів та представників громадських організацій для обговорення питань, пов'язаних з головуванням³⁰.

У результаті першої робочої зустрічі Проекту в березні 2012 р. були сформовані робочі групи за основними пріоритетами українського головування, які протягом п'яти місяців розробляли рекомендації щодо українського головування. Ці рекомендації були представлені на обговорення широкому колу громадськості, експертам, дипломатам, політикам під час Форуму 4 жовтня 2012 року в Києві. На Форумі обговорювалися питання пріоритетів та ризиків для українського головування та роль в ньому громадянського суспільства³¹.

У фахових дискусіях взяли участь Андрій Єрмолаєв, директор Інституту стратегічних досліджень, В'ячеслав Яцюк, в.о. директора Політичного департаменту МЗС України, керівник Робочої групи із забезпечення підготовки та здійснення головування України в ОБСЄ у 2013 році, Урсула Кох-Лаугвітц, директор Регіонального представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі, Олександр Сушко, науковий директор Інституту Євро-Атлантичного співробітництва, Мадіна Джарбусинова, Координатор проектів ОБСЄ в Україні та інші відомі українські та зарубіжні спеціалісти.

Цілі головуючої сторони умовно поділені на два типи. Перші — загальна міжнародно-політична ситуація на момент головування та актуальні загрози міжнародній і регіональній безпеці. Другі — зовнішньополітичний статус і вага головуючої держави, здатність впливати на прийняття міжнародно-правових рішень, амбіції держави і загрози її власній національній безпеці та регіональній чи субрегіональній системі, до якої вона входить, а також специфіка внутрішньополітичного розвитку³².

Постановка масштабного амбітного порядку денного передбачає поєднання інтересів усіх країн-членів і досягнення в результаті переговорного

процесу важливого компромісу з нагальних безпекових питань і функціонування самої організації. Подібна практика є характерною для тих головуючих країн, які мають вагомий статус на міжнародній арені і достатньо дипломатичних та інших ресурсів для досягнення поставлених цілей. Усі інші учасники, даючи свою неформальну згоду підписати вагомні документи, фактично надають головуючій країні кредит довіри і визнають, що саме в цей момент може бути підписаний історичний для організації та її учасників документ.

Показовим прикладом слугує підписання Паризької хартії 1990 р. для нової Європи, яка проголосила завершення ери конфронтації та розколу Європи і перехід до відносин взаємоповаги та співробітництва. І як логічне продовження проведення першого засідання Ради міністрів закордонних справ у Берліні 1991 р., яке затвердило механізм консультацій та співпраці з надзвичайних ситуацій в межах діяльності НБСЄ.

Безперечно, порядок денний українського головування має бути побудований на загальноприйнятій в ОБСЄ концепції «співтовариства безпеки», тобто певної єдності, яка поділяє спільні інтереси і підходи до вирішення безпечових проблем і готова до співпраці для вирішення поставлених завдань. У Позиційному документі акцентується на необхідності роботи на посилення довіри між учасниками і створення нових інструментів довіри.

За висновками експертів проекту в контексті головування в ОБСЄ Україна зіштовхнеться із загальностратегічними питаннями трьох рівнів:

- потреба стабілізації європейської системи безпеки, зокрема зву-ження та подолання розривів між діючими багатосторонніми механізмами забезпечення регіональної безпеки, оптимізації балансу між провідними центрами сили на європейському континенті;
- підвищення ефективності функціонування ОБСЄ як безпекової організації та базових інституційних рамок для формування європейського «співтовариства безпеки»;
- питання укріплення власної безпеки та міжнародного авторитету.

Головним завданням на цьому напрямку є підвищення ступеня кооперативності європейської системи безпеки шляхом зміцнення політичних функцій ОБСЄ або становлення механізмів взаємних консультацій та прийняття рішень.

Безперечно, з огляду на статусні параметри власної ролі як головуючої держави пріоритети головування України не можуть і не повинні вирішувати зазначені глобальні проблеми. Проте Україні доведеться діяти в їхніх рамках і намагатися максимально ефективно реалізувати власний порядок денний, долучившись до процесу модернізації ОБСЄ, який був розпочатий у червні 2009 р. на грецькому острові Корфу в ході

неформального засідання міністрів іноземних справ ОБСЄ (т. зв. процес Корфу) та отримав розвиток під час наступних головувань. Процес Корфу передбачає досягнення єдності у відносинах майбутньої європейської безпеки на засадах відкритих, широких та тривалих обговорень³³.

У виробленні порядку денного власного головування в Україні є три базові варіанти: прагнути домогтися позитивних зрушень на рівні загального стратегічного контексту в Європі і взаємодії між провідними учасниками ОБСЄ; сфокусувати увагу на облаштуванні певного регіонального чи субрегіонального простору; зосередитися на одній чи кількох функціональних сферах, які мають вагоме значення для формування нової конфігурації європейського безпекового простору.

Унаслідок особливостей поточної міжнародно-політичної ситуації, дефіциту клімату довіри в рамках ОБСЄ та ослаблену вагу України на міжнародній арені, несприятливий вплив внутрішньополітичних процесів на її головування, на думку експертів, навряд чи може додати ваги Україні у вирішенні глобальних проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності та модернізації ОБСЄ.

Разом із тим, Україні доцільно спробувати надати новий імпульс дискусії щодо європейської безпеки з точки зору країни, зацікавленої у подоланні геополітичного розколу континенту.

Серед пріоритетів діяльності України в ОБСЄ як головуючої сторони Позиційний документ щодо порядку денного головування виокреслив такі групи проблем:

- проблема врегулювання конфліктів на пострадянському просторі, зокрема у Придністров'ї, Нагорному Карабаху, Південній Осетії та Абхазії;
- питання безпеки та роззброєння, зокрема питання Договору про звичайні збройні сили в Європі (ДЗЗСЄ) та без'ядерної зони Центральної та Східної Європи;
- питання управління кордонами як складової частини вдосконалення сектору безпеки;
- проблема екологічної безпеки, дотримання екологічних прав, що в свою чергу сприятиме побудові сталого глобального суспільства, заснованого на повазі до природи, універсальних прав людини. Економічної справедливості й безпеки;
- проблема свободи слова і політичні права, що потребує посилення ролі ОБСЄ, зокрема контролю за зміцненням виборчих процесів, їх здатності бути об'єктивним індикатором народного волевиявлення, рівністю можливостей усіх громадян, незалежно від статі, релігійної чи расової належності;

- питання дотримання прав національних меншин, корінних народів, боротьба з нетерпимістю і дискримінацією, толерантність, захист прав різних категорій меншин, включно з рома та сінті, що сприятиме дотриманню безпеки регіону на довготривалу перспективу;
- питання громадянського суспільства, зростання ролі його інститутів в публічній політиці, як невід’ємної складової діяльності ОБСЄ, набуття нею системного характеру³⁴.

З 1 січня 2013 Україна розпочне головування в ОБСЄ, що стане її першим головуванням у цій організації з моменту проголошення незалежності. Воно триває один рік. Головуючим виступає міністр закордонних справ України Леонід Кожара. Допомогати Україні буде Ірландія, яка очолювала ОБСЄ в 2012 році, а також головуєча країна в організації в 2014 році, на яку претендують Сербія й Швейцарія.

З огляду на те, що в умовах сьогодення ОБСЄ виступає єдиною трансатлантичною безпековою структурою, повноправним членом якої Україна виступає з 1992 р., активне та всебічне співробітництво Україна — ОБСЄ варто розглядати як одну із найважливіших складових процесу європейської інтеграції, визначеного стратегічним національним зовнішньополітичним курсом України.

Діяльність України в ОБСЄ забезпечує рівноправну участь в обговоренні й вирішенні актуальних проблем міжнародної безпеки і співпраці в регіоні Організації, а також служить реалізації головних національних інтересів нашої держави — забезпеченню її територіальної цілісності, недоторканості кордонів, стабільності її міжнародного становища, розвитку України як демократичної, правової держави, розбудові національної економіки на ринкових засадах в інтересах підвищення добробуту населення. Україна виконує взяті на себе в рамках ОБСЄ зобов’язання, передбачені Гельсінкським Заключним актом (1975 р.), Паризькою хартією для нової Європи (1990 р.), Будапештським самітом (1994 р.), Хартією Стамбульського саміту (1999 р.), проектом Корфу (2009 р.) та іншими документами, схваленими ОБСЄ.

Логічним підтвердженням незмінності євроінтеграційного курсу України покликане стати її головування в ОБСЄ, що припадає на 2013 р. Воно має реальні можливості для України підвищити свій статус та зміцнити свої позиції у міжнародних відносинах. До того ж це серйозний шанс активізувати свої позиції в регіональному політичному, гуманітарному та безпековому діалозі. Разом із тим ОБСЄ очікує від України серйозного ставлення до європейських цінностей та виконання зобов’язань в рамках Організації. До того ж українське головування в ОБСЄ — це шанс не лише покращити її міжнародний імідж, але й привернути увагу до певних проблем всередині країни.

Серед основних пріоритетів діяльності ОБСЄ в процесі українського головування варто виділити дві групи проблем: перша — питання, в яких Україна має, що запропонувати міжнародній спільноті (врегулювання конфліктів, роззброєння, безпека кордонів); друга — питання, до яких необхідно привернути увагу всередині країни та активізувати обговорення на міжнародному рівні (права меншин, свобода слова, вибори, екологічна безпека).

На сьогодні головування в ОБСЄ для України виступає важливим етапом прискорення євроінтеграційних процесів, який дає країні реальний шанс нарівні з іншими здійснювати вагомий внесок у реалізацію європейської та світової безпекової політики у її основних вимірах: військово-політичному, економічному та гуманітарному. У свою чергу Україна для ОБСЄ виступає фактом стабільності або нестабільності в регіоні та на європейському континенті загалом.

¹ Про затвердження стратегії міжнародного співробітництва Голодержслужби України на 2009–2011 р. / Наказ № 165 Головного Управління державної служби України [04.06.2009] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/293.htm>.

² Дюррозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Пер. з фр. — К., 1995.

³ Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года. Т. 1–2. — М., 2000.

⁴ Гобсбаум Е. Вік екстремізму: Коротка історія ХХ віку. — К., 2001.

⁵ Гренвилл Дж. Історія ХХ века. — М., 1999.

⁶ Денисенко А., Туркевич В. Людина планети. — К., 2011.

⁷ Зленко А.М. Важними вопросами внешней политики Украины из-за кадрового дефицита нередко занимаются неопытные люди // Власть денег. — 2006, № 50.

⁸ Горбулін В. Украинский фронт «четвертой мировой войны» // Зеркало недели. — 2006 р. № 29.

⁹ Тарасюк Б. От нас ожидают реальных действий // Зеркало недели. — 2005 р. № 15–16.

¹⁰ Павлюк О. Дипломатія ОБСЄ в дійстві: в пошуках рішення для України // Журнал ОБСЄ. — 2005, № 3.

¹¹ Волошин В.А. Використати повнішою мірою політико-правові механізми ОБСЄ // Політика і час. — 2006, № 5.

¹² Гуменюк Б.І. Основи дипломатичної та консульської служби: навчальний посібник — К.: Либідь, 1998.

¹³ Циганкова Т.М., Гордєєва Т.Ф. Міжнародні організації: Навчальний посібник. — К., 2001.

¹⁴ Шелест Г. Чи зможе Україна використати шанс? // Зовнішні справи. — 2012, № 12.

¹⁵ Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика і безпека України. Людина–Суспільство–Держава–Міжнародні структури: Монографія. — К., 2004.

¹⁶ Официальный сайт Верховного комиссара по делам национальных меньшинств ОБСЕ [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.osce.org/ru/hcnm/33318>.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Посольство України в Австрійській Республіці/ Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/austria/ua/28264.htm>.

¹⁹ Офіційний сайт ОБСЄ в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://www.osce.org/uk/ukraine/78196>.

²⁰ Офіційний сайт ОБСЄ в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine/78176>.

²¹ Участь України в Організації з безпеки і та співробітництва в Європі (ОБСЄ)/ Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/30319.htm>.

²² 16-я Ежегодная сессия Парламентской ассамблеи ОБСЕ [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/699_16-OSCEPA_info_Rus.pdf.

²³ Международные акты о правах человека. Сборник документов о правах человека. — М., 1999.

²⁴ Україна в ОБСЄ займається тривалими конфліктами / УНІАН. — [21.09.2012] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eunews.unian.net/ukr/detail/197718>.

²⁵ Костянтин Грищенко представив пріоритети головування України в ОБСЄ у 2013 році / Прес-служба Міністерства закордонних справ. — 20.06.2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=245322299&cat_id=244277212.

²⁶ Виступ президента України Віктора Януковича на Конституційній Асамблеї 21 червня 2012 року / Резонанс — Бюлетень матеріалів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Служба інформації аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/Siaz/Rezonans/2012/rez47.pdf>.

²⁷ Грищенко розповів у Європі, що цікавитиме Україну при головуванні в ОБСЄ/УНІАН. — [06.12.2012] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/539787-grischenko-rozproviv-u-evropi-scho-tsikavitime-ukrajinu-pri-golovuvanni-v-obse.html>.

²⁸ Клінтон вкотре висловила стурбованість становищем опозиції в Україні / ZN, UA. — [06.12.2012] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/klinton_vkotre_vislovila_sturbovanist_stanovischem_opezitsiyi_v_ukrayini.html.

²⁹ Як зробити головування України в ОБСЄ продуктивним і яскравим / ЗС. — № 12, 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/blog/usi-blogi/view/article/jak-zrobiti-golovuvannja-ukrajini-v-obsje-produktivnim-i-ja/>.

³⁰ Міжнародний форум «Формування порядку денного головування України в ОБСЄ у 2013 р. / НІСД, Регіональний філіал у м. Одесі [04.10.2012] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://od.niss.gov.ua/articles/495/>.

³¹ Позиційний документ щодо порядку денного головування України в ОБСЄ у 2013 р. / Фонд імені Фрідріха Еберта в Україні. — [листопад 2012 р.] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09561.pdf>.

³² Там само.

³³ ОБСЄ стартовал «процесс Корфу» для обсуждения будущей европейской безопасности / Международное радио Китая [29.06.2009] [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://russian.cri.cn/841/2009/06/29/1s297186.htm>.

³⁴ Позиційний документ щодо порядку денного головування України в ОБСЄ у 2013 р. / Фонд імені Фрідріха Еберта в Україні. — [листопад 2012 р.] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09561.pdf>.

В статье исследуется членство Украины в ОБСЕ, как один из приоритетных векторов внешней политики. Автором статьи определены основные направления взаимоотношений Украины и ОБСЕ в сфере политики безопасности, так же проанализированы основные приоритеты будущего председательства Украины в ОБСЕ.

Ключевые слова: *СБСЕ–ОБСЕ, политика безопасности, приоритетность, евроинтеграционные процессы, Миссия ОБСЕ, Координатор проектов ОБСЕ, саммит, председительство, Позиционный документ по порядку председательства в ОБСЕ.*

This article studies the membership of Ukraine in the OSCE as one of the priority vectors of foreign policy. The author defines the main directions of relations between Ukraine and the OSCE in the field of security policy, also the main priorities of the future presidency of Ukraine in the OSCE has been analyzed.

Key words: *CSCE-OSCE, security policy, priority, the European integration processes, the OSCE Mission, Coordinator, Projects summary OSCE summit chair, position paper in order OSCE chairmanship.*